

set. Quoniam ergo quod inde, manifestante Deo, a liter quibusdam placeret, si hoc scriberem: quod cognovi, mihi valde placuit; intelligens quia simili gratis accepi, gratis volui petentibus imperdere ³³³⁹.

S. ANSELMUS

DE TRIBUS WALERANNI QUÆSTIONIBUS,

AC PRÆSERTIM

DE AZYMO ET FERMENTATO ³³³⁰.

Remittit primum alio responsionem ad primam Waleranni quæstionem, quæ erat de processione Spiritus sancti; tum refellit Græcorum errorem de sacrificio in pane fermentato; indicans tamen illum quoque corpus Christi confecturum, qui fermento uteretur; etsi Christo fecerit conformius, qui azymo pane conficiet. Tandem ad tertiam quæstionem, circa connubia versantem, breviter respondet.

135 ANSELMUS, servus Ecclesiæ Cantuariensis, B tialiter (ut quidam putant) sicut homo novus ante peccatum, et inveteratus fermento peccati nequam substantialiter differunt. Propter hoc ergo solum videtur ³³³¹ se et carnem suam panem vocasse, et de pane corpus suum fecisse: quia sicut iste panis azymus, sive fermentatus, dat vitam transitoriam; ita corpus ejus æternam: non quia fermentatus est, vel azymus. Quamvis in Lege, ubi fere omnia in figura fiebant, præceptum sit azymum in Pascha panem manducare (*Exod. xii, 15*); ut ostenderetur quod Christus, quem expectabant, sincerus et mundus futurus esset; nos, qui manducaturi eramus corpus ejus, similiter mundi esse moneamur ab omni fermento nequitæ et malitiæ. Jam vero, postquam de veteri figura ad novam veritatem venimus, et azymam Christi carneq̄ comedimus, non est nobis necessaria vetus illa figura in pane, de quo carnem ipsam conficimus.

WALERANNO Newenburgensi episcopo.
Scienti breviter loquor. Si certus essem prudentiam vestram non favere successori Julii Cæsaris, et Neronis, et Juliani apostatæ, contra successorem et vicarium Petri Apostoli, libentissime vos ut amicissimum et reverendum episcopum salutarem. Quoniam autem ad defensionem veritatis, quam contra Græcos, qui ad vos venerunt, quæritis, secundum posse nulli deesse debemus: opusculum vobis misi, quod de Spiritus sancti processione contra illos edidi.

CAPUT PRIMUM.

Salva Sacramenti veritate, azymum aut fermentatum panem assumi.

De sacrificio vero, in quo iidem Græci nobiscum ^C non sentiunt, multis rationibus catholicis ³³³¹ videtur, quia quod agunt non est contra fidem Christianam. Nam et azymum et fermentatum sacrificans panem, sacrificat. Et cum legitur de Domino, quando corpus suum de pane fecit, quia accepit panem, et benedixit; non additur, azymum, vel fermentatum. Certum tamen est quia azymum benedixit; forsitan non quia ³³³² res, quæ fiebat, hoc exigebat; sed quoniam ³³³³ cœna, in qua hoc factum, hoc exigebat. Et cum alibi se, et carnem suam, panem vocavit (*Joan. vi, 52*), quia, sicut isto pane vivit homo ^D temporaliter, ita illo vivit in æternum, aut, azymum vel fermentatum; quia uterque pariter panis est. Non enim differunt azymus et fermentatus substan-

peccatum, et inveteratus fermento peccati nequam substantialiter differunt. Propter hoc ergo solum videtur ³³³¹ se et carnem suam panem vocasse, et de pane corpus suum fecisse: quia sicut iste panis azymus, sive fermentatus, dat vitam transitoriam; ita corpus ejus æternam: non quia fermentatus est, vel azymus. Quamvis in Lege, ubi fere omnia in figura fiebant, præceptum sit azymum in Pascha panem manducare (*Exod. xii, 15*); ut ostenderetur quod Christus, quem expectabant, sincerus et mundus futurus esset; nos, qui manducaturi eramus corpus ejus, similiter mundi esse moneamur ab omni fermento nequitæ et malitiæ. Jam vero, postquam de veteri figura ad novam veritatem venimus, et azymam Christi carneq̄ comedimus, non est nobis necessaria vetus illa figura in pane, de quo carnem ipsam conficimus.

CAPUT II.

Aptius in azymo confici Sacramentum, quam in fermentato.

Apertissimum tamen est quia melius sacrificatur de azymo quam de fermentato, tum quia valde aptius et prius et diligentius fit, tum quia Dominus hoc fecit. Unde illud non est tacendum quia, cum Græci anathematizant azymitas (sic enim nos vocant), anathematizant Christum. Si autem dicunt quia judaizamus; dicant similiter Christum judaizasse. Et si audent ³³³⁴ asserere Christum propter Judaismum, ut præceptum de azymo datum serva-

VARIE LECTIONES.

³³³⁰ *Mss. Gemm. c. 19 Vict. 3 et Cister. Explicit liber Anselmi Cantuariensis archiepiscopi, de Concordia Præscientiæ et Prædestinationis et Gratiæ Dei cum Libero Arbitrio.* ³³³⁰ *Collata est epistola de azymo et fermentato cum Mss. Victorinis CC 9, EE 15, et Ef 20, ms. Corbeiensi 307 et uno Cisterciensi, et cum edit. Gothica, Coloniensi et Veneta. — ms. Vict. CC. 9. Epistola Magistri Anselmi de Azymo. ms. Cister. Incipit Epistola Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi de sacrificio Azymi et Fermentati ms. Corb. Incipit Epistola Anselmi Cantuar. Archiepisc. ad Waleranum Nuemburgensem, de Fermentato et Azymo.* ³³³¹ *Rationabilibus catholicis mss. Vict. 9 et 13 rationibus catholicis* ³³³² *Forsitan quia mss. forsitan non quia* ³³³³ *Vel quoniam . . mss. sed quoniam Edit Goth. et Colon. omitt. sed quoniam cœna in qua hoc factum est, hoc exigebat.* ³³³⁴ *Propter hoc ergo solum videtur ms. Vict. 20 propter quod ergo et solum videtur ms. Corb. propter hoc ergo videtur solum* ³³³⁵ *At si audent mss. Vict. 9 et 15 Corb. et Edit. Goth. et Col. et si audent.*

ret ³⁸³⁶, de azymo corpus suum fecisse, absurdissime errant : cum illum tam sinceram novitatem infecisse fermento ³⁸³⁷ vetustatis existimant. Patet igitur quia, cum usus est azymo ad illud opus, non hoc fecit ut præceptum de azymo servaret, sed ut fermentarios, quos prævidebat, reprobans azymitas approbaret; aut certe ut, si etiam fermentarii approbarentur, azymitas quoque approbaret.

CAPUT III.

Latinos in azymo conficientes non Judaizare.

Quod aiunt ³⁸³⁸ nos judaizare, non est verum : quia non ³⁸³⁹ sacrificamus de azymo, ut legem veterem servemus : sed ut hoc diligentius fiat, et Dominum, qui hoc non judaizando fecit, imitemur. Cum enim facimus aliquid, quod Judæi, ut Judaismum servarent, faciebant, non judaizamus, si non propter Judaismum, sed propter aliam causam, hoc agimus. Si enim in diebus Paschæ azymum panem aliquis comedat, sive quia non habet alium, sive quia illo magis delectatur quam fermentato; aut si quis propter infirmitatem, præputium circumcidere cogitur; aut si bovi suo quis trituranus, ne esuriat, os non obturat, nullus nisi insipiens hæc agentem judaizare judicabit. Cum ergo nos panem azymum sacrificamus, non ut per azymi ³⁸⁴⁰ figuram talem Dominum Jesum futurum significemus ³⁸⁴¹, sed ut ipsum ³⁸⁴² panem in corpus ejus, divina virtute operante, sicut ipse fecit, sacrificemus ³⁸⁴³ : nequaquam in hoc Legis vetustatem servamus, sed Evangelii veritatem celebramus. Denique quando idem ipse hoc fecit, **136** et ait discipulis suis : *Hoc facite in meam commemorationem* (*Luc. xxii, 19*); si noluisset ut ³⁸⁴⁴ nos, quibus hoc in ³⁸⁴⁵ apostolis præcepit, hoc de azymo faceremus ³⁸⁴⁶, præmonuisset nos in ³⁸⁴⁷ eis; et dixisset : Ne faciatis hoc de azymo. Quare cum dicens, *Hoc facite*, azymum non excepit, quis est cujus intellectus audet excipere quod ipse fecit, et hoc prohibere quod ipse non solum nullo sermone prohibuit, sed etiam opere præcepit? Quis, inquam, nisi plus sapiens quam oportet sapere, tantum confidat de sapientia sua, ut præsumat vel proferre ³⁸⁴⁸, quia, cum dixit Dominus : *Hoc facite*, sicut competenter subintelligimus, quod ego : sic indubitanter sit subaudiendum, *sed non de hoc, unde ego* ³⁸⁴⁹. Item si divina per ea, quæ digniora cognoscimus, D exsequi debemus; cum sacrificium, de quo agitur,

A de panis sive azymi, sive fermentati, substantia constet esse celebrandum, quem panem ³⁸⁵⁰ digniorem æstimamus ad faciendam Dominici corporis veritatem ³⁸⁵¹, nisi illum quem et vetus ³⁸⁵² lex elegit ad significandam, et Evangelium ad exhibendam eandem veritatem? Si ergo respondemus Græcis nos hoc de azymo, non propter figuram, sed propter prædictas causas facere, nihil hic intelligi valet ³⁸⁵³, cur nos ³⁸⁵⁴ Græci anathematizandos, aut saltem reprehendendos recte judicent.

CAPUT IV.

Retorquetur in Græcos argumentatio, qua probant Latinos in azymo conficientes judaizare.

At si dicunt nos non hoc agere posse de azymo sine intellectu figuræ; per quod judaizare probamur: ergo nec illi similiter ³⁸⁵⁵ queunt ad hoc ipsum uti fermentato sine figura; quia et vetus Scriptura per fermentum designat peccatum, cum execratur ³⁸⁵⁶ in Pascha suo comedere fermentatum (*Exod. xii, 15*); et nova, dum ³⁸⁵⁷ monet nos in Pascha nostro epulari non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae (*I Cor. v, 8*). Dicimus etiam quia nos non judaizamus, si figuram ³⁸⁵⁸ tenemus in azymo : quoniam non significamus Christum sine fermento peccati venturum, tanquam Judæi; sed monstramus eum talem venisse sicut Christiani : et per hoc monemur tales nosmetipsos exhibere, quale Pascha nostrum est quod mauducamus. Illi autem nec Judæos, nec Christianos in hoc se profitentur, quia Deum in fermenti sui figura, nec venturum, ut Judæi; nec venisse, ut Christiani, sine peccato significant : sed potius paganis favere videntur, qui illum, sicut alios homines, peccato fermentatum existimant. Si vero aiunt Christianos non debere uti figuris, quia vetera transierunt (*II Cor. v, 17*), in quibus erant necessariae : negent (ut alia taceam) baptismum esse figuram cujusdam mortis et sepulturæ, contra Apostolum dicentem : *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem* (*Rom. vi, 3 et 4*). Aut si concedunt nos uti figuris, sed non in eisdem rebus, quibus in figura lex vetus utebatur, et ideo non esse panem azymum assumendum ad ullam figuram, quia ad hoc in eadem lege accipitur : non baptizent in aqua ³⁸⁵⁹, quoniam *Patres nostri omnes*

VARIE LECTIONES.

³⁸³⁶ Servaret *ms. Vict.* 9 servaretur ³⁸³⁷ Novitatem fecisse in fermento *ms. Vict.* 20 voluntatem infecisse fermento *ms. Vict.* 9 et 19 et *Corb.* novitatem infecisse fermento ³⁸³⁸ Quod aiunt *ms. Cister. et Corb.* quod autem aiunt ³⁸³⁹ Quia non *ms.* si non ³⁸⁴⁰ Ut per azymi *ms.* non ut per azymi *ms. Cister.* ideo per azymi ³⁸⁴¹ Dominum Jesum fuisse significemus *ms.* Dominum Jesum futurum significemus *ms. Corb.* Dominum significemus ³⁸⁴² Vel ut ipsum *ms.* sed ut ipsum ³⁸⁴³ Sanctificemus *ms. Vict.* 9 et 13 sacrificemus *ms. Corb.* significemus ³⁸⁴⁴ Si noluisset ut *Edit. Goth. Col. et Venet.* si voluisset ut ³⁸⁴⁵ Quibus in *ms. Edit. Goth. Col. et Venet.* quibus hoc in ³⁸⁴⁶ Hoc de azymo faceremus *Edit. Goth. Col. Venet.* hoc non de azymo faceremus ³⁸⁴⁷ Præmonuisset in *ms. Vict.* 9 et 13 et *Corb.* præmonuisset nos in ³⁸⁴⁸ Vel proferre *Edit. Venet.* hoc proferre ³⁸⁴⁹ Unde ego. *ms. Vict.* 9 et 13 unde ergo? ³⁸⁵⁰ Quem pacem *ms. Vict.* 13 quomodo panem ³⁸⁵¹ Dominici corporis veritatem *Edit. Venet.* Dominici Corporis varietatem ³⁸⁵² Quem vetus *ms. Vict.* 9 et 13 *Edit. Goth. et Col.* quem et vetus ³⁸⁵³ Intelligi valet *ms. Vict.* 13 intelligimus ³⁸⁵⁴ Cur nos *ms. Vict.* 13 neque cur nos ³⁸⁵⁵ Nec illi similiter *Edit. Venet. omit.* illi ³⁸⁵⁶ Cum execratur *Edit. Venet.* quæ execratur ³⁸⁵⁷ Nova dum *ms. Cister.* nova lex dum ³⁸⁵⁸ Si figuram *ms. Vict.* 13 sed figuram ³⁸⁵⁹ Non baptizent in aqua *Edit. Venet.* quare baptizant in aqua.

in Moyse baptizati sunt in nube, et in mari (I Cor. x, 2); quod negari nequit ³⁸⁶⁰ in figura fuisse: ne ³⁸⁶¹ videantur baptizati Joannis, qui baptizavit in aqua. Si ergo irreprehensibiliter figurate baptizamus ³⁸⁶² in aqua: licet illud baptismum vetus, quod fuit hujus novi figura, in aqua fuerit: quænam est in ista Græcorum sapientia, quæ propter hoc, quia vetus Pascha, per quod nostrum figuratum est ³⁸⁶³, celebratum est in azymis, detestatur ³⁸⁶⁴ nos sacrificare corpus Christi, qui est Pascha nostrum, de azymo in figura, sive ad commemorandum quia talis fuit ille, cujus corpus sacrificamus, scilicet sine peccati infectione; sive ad comminandum nos, quia corpus ³⁸⁶⁵ ejus comedimus, tales debere esse, secundum Apostolum dicentem: *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae; sed in azymis sinceritatis et veritatis* (I Cor. v, 7 et 8).

CAPUT V.

Loca Scripturæ quibus Græci contra Latinos in controversia de fermentato abutebantur, congrue exposita, ac primum tractatur illud: Littera occidit.

Sive itaque in ³⁸⁶⁶ figura sacrificemus azymum panem, sive sine omni figura, nullatenus nos Græci reprehensibiles valent ostendere; sed aut soli nos bene agimus, illi non bene; aut nos melius et diligentius, si illi bene. Nempe satis ostendunt se nullam habere rationem ad suam partem confirmandam, nostram infirmam: cum hoc contra nos proferrunt, quod nullo modo aut contra nos, aut cum illis esse cognoscitur. Objiciunt enim nobis, sicut in vestra legi epistola, quod dicit Apostolus: *Littera enim occidit; spiritus autem vivificat* (II Cor. iii, 6); et quod Amos propheta: *Sacrificate, inquit, de fermentato laudem* (Amos iv, 5). Unde nituntur ostendere quia littera, quæ vetus Pascha celebrari jubet in azymis, nos occidit; cum eam servamus, azymum sacrificando, non bene Apostoli verba intelligentes. Littera enim tunc dicitur occidere, quando illa jubens a peccato declinare, peccatum ostendit: quoniam, nisi adjuvet gratia, ut fiat quod jubetur, inobedientem et prævaricatorem facit. Quod in Epistola ad Romanos idem aperte monstrat Apostolus, dicens: *Peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi ³⁸⁶⁷ lex diceret: Non concupiscentes* (Exod. xx, 17). *Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem*

concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. Ego autem mortuus sum, et inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum, occasione accepta per mandatum, seduxit me, et per illud occidit (Rom. vii, 7, et seq.). Sic littera sine adjuvante gratia occidit, Spiritus autem vivificat; sicut ait idem Apostolus ad Titum: *Cum autem benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei, non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos; sed secundum ³⁸⁶⁸ suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis ³⁸⁶⁹ Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut justificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ* (Tit. iii, 4 et seq.). Ideo cum ³⁸⁷⁰ dixisset: *Sufficiencia nostra ex Deo est, qui et idoneos nos fecit ministros Novi Testamenti, non littera, sed spiritu* (II Cor. iii, 5), ait: *littera enim ³⁸⁷¹ occidit: spiritus autem vivificat* (Ibid.). Ac si dicat: *Fecit nos Deus ministros Novi Testamenti, quod non est in littera occidente, sicut Vetus; sed in spiritu vivificante. Ad utrumque vero, ad occasionem scilicet litteræ et vivificationem spiritus, pertinet quod subjunxit: Quod si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria; ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus ejus, quæ evacuat: quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria? Nam si ministratio damnationis gloria est, multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria. Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam. Si enim quod evacuat, per gloriam est: multo magis quod manet, in gloria est. Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur: et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem ejus, quod evacuat; sed obtusi sunt sensus eorum: usque in hodiernum enim diem idipsum **137** velamen in lectione Veteris Testamenti manet non revelatum; quoniam in Christo evacuat. Sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen est positum super cor eorum. Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen. Dominus autem spiritus est; ubi autem spiritus Domini, ibi libertas. Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eadem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tanquam a Domini spiritu. Ideo habentes administrationem, juxta quam ³⁸⁷² misericordiam consecuti sumus, non*

VARIE LECTIONES.

³⁸⁶⁰ Negari nequit mss. Vict. 13 Edit. Goth. et Col. negare nequeunt ³⁸⁶¹ Vitent quoque aquam ne mss. Vict. 20 et Cister. omitt. vitent quoque aquam ³⁸⁶² Figurate baptizamus ms. Cister. figurate baptizatur Edit. Goth. Col. Venet. figuratur baptismus ³⁸⁶³ Nostrum figuratum est Edit. Venet. nostrum figurabatur ³⁸⁶⁴ Qui. . detestantur mss. Vict. 9 et 13 et Corb. et Edit. Goth. et Col. quæ. . detestatur ³⁸⁶⁵ Non quia corpus ms. Cister. non qui corpus ³⁸⁶⁶ Sive itaque in Edit. Vene. sive enim in Pascha sacrificari mss. Vict. 9 et 13 et Corb. et Edit. Goth. et Col. Pascha celebrari ³⁸⁶⁷ Nesciebam esse peccatum nisi mss. nesciebam nisi ³⁸⁶⁸ Secundum magnam mss. secundum suam ³⁸⁶⁹ Et renovationi mss. omitt. ³⁸⁷⁰ Ideo cum ms. Corb. Item cum ms. Vict. 20 jam cum ³⁸⁷¹ Testamenti, addidit: non littera sed spiritu; littera enim mss. Testamenti non littera sed Spiritu, ait: littera enim ³⁸⁷² Juxta quam ms. Cister. rectius juxta quod.

deficimus (II Cor. III, 7-18, IV, 1) De occisione litteræ, et vivificatione spiritus, superfluum mihi videtur super hæc aliquid addere. Satis igitur patet quia nec Græcis prodest, nec nobis obest, quod de occidente littera objiciunt.

CAPUT VI.

Quomodo propheta jubeat sacrificari de fermentato laudem.

Quod autem assumunt de propheta: *Venite in Galgala, et impie agite: et sacrificate de fermentato laudem* (Amos IV, 5); intelligendum est esse dictum aut approbando tale sacrificium, aut reprobando. Sed si hoc præcipit propheta, ut secundum eos loquar, illos occidit littera, qui litteram servando, de fermentato sacrificant. At si hoc exprobrando dictum est, qua fronte sacrificant quod propheta in sacrificium exsecratur: aut qua ratione hoc in auctoritatem sibi assumunt? Quod autem hoc propheta non jubendo, sed reprehendendo dixerit, dubium non est; cum hoc impiæ actioni associaverit³⁸⁷⁵. Dixerat enim: *Venite ad Bethel, et impie agite*. Et paulo post, continuata increpatione ait: *Et sacrificate de fermentato laudem*. Aut ergo tanta ratione partem suam fermentarii defendant³⁸⁷⁶, quanta suam roborant azymitæ: aut rejiciant suum fermentum, et fiant azymitæ: aut si nec illud valent, nec istud volunt, saltem non reprehendunt azymitas.

CAPUT VII.

Connubia Latinorum de eadem cognatione in certis gradibus disitis, male a Græcis reprobata.

In tertia quæstione, sicut intelligo, mandatis quia Græci detestantur nostra connubia, ubi cognati cognatis de alia cognatione copulantur. Quod cur faciant, nullam video auctoritatem aut rationem. Nam si hoc in suis prohibent fieri connubiis, aut non extendunt cognationes usque ad septimam generationem, sicut nos; aut impossibile videtur servari, quod præcipiunt. Sunt enim sæpe in una cognatione plusquam centum viri et mulieres egentes conjugio. Totidem igitur cognationes invenire necesse est, de quibus singulis singuli eligantur viri et mulieres, quibus illi de una cognatione singuli singulis copulentur. Aut itaque detestabilia sunt indubitanter eorum connubia, si intra septem generationes sunt; nec debent reprehendere nostra, quando cognati junguntur cognatis de alia cognatione, quod nulla prohibet auctoritas vel ratio; aut impossibile est, ut dixi, servare³⁸⁷⁷ quod præcipiunt; ut scilicet, tot cognationes exquirantur ad unius cognationis connubia, quot sunt in illa viri et mulieres petentes conjugia. Quod autem sine omni auctoritate et ratione sit contra rationem, absque³⁸⁷⁸ dubio rationabiliter repudiandum judicatur³⁸⁷⁷.

S. ANSELMUS

DE SACRAMENTORUM DIVERSITATE

AD WALERANNUM EPISCOPUM.

WALERANNI EPISTOLA³⁸⁷⁹

QUÆ BEATO ANSELMO SCRIBENDI ARGUMENTUM PRÆBUIT.

Conqueritur de varietate cæremoniarum inter altaris sacrificium varie a variis observari solitarum: quasi vero hæ sacramenti essentiam attingerent, quin potius mysterium et decentiam religiosam.

Serenissimo D. ANSELMO sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ reverendissimo archiepiscopo, WALERANNUS Dei gratia Nwemburgensis episcopus, servile obsequium, instantiam orationum, ac semetipsum omnino in omnibus deditissimum.

Cum Minerva de litterarum professione aliquid præsumere ineptissimum est, ac inter edocumatos³⁸⁷⁹

C litterarum sectatores ratiocinandi probabilitate fidem facere, non nostram attingit³⁸⁸⁰ facultatem. Sed cum Propheta suspirando: *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua* (Psal. cxviii, 18), cum summa devotione oculos levo ad montem celsitudinis vestræ, ut inde veniat auxilium mihi; auxilium vestrum, auxilium a Domino, qui fecit cælum et

VARIÆ LECTIONES.

³⁸⁷⁵ Cum impiæ actioni associaverit mss. cum hoc impiæ actioni associaverit Edit. Goth. Col. Venet. cum hoc impie auctoritas sociaverit³⁸⁷⁶ Defendunt mss. defendant³⁸⁷⁷ Servari mss. et Edit. Goth. Col. Venet. servare³⁸⁷⁸ Ratione absque mss. ratione sit contra rationem absque³⁸⁷⁷ Reprehendendum judicatur mss. repudiandum judicatur Edit. Venet. refutandum judicatur³⁸⁷⁹ *Waleranni epistola collata est cum ms. Vict. Es., 20.* ³⁸⁷⁹ Edoctos mss. edocumatos³⁸⁸⁰ Attingit mss. attingit.